Fynd av några ovanliga myrarter i Sverige (Hym., Formicidae)

OLLE HÖGMO

Högmo, O.: Fynd av några ovanliga myrarter i Sverige (Hym., Formicidae). **[Records of some rare ant species in Sweden (Hym., Formicidae).]** – Entomologisk Tidskrift 127 (3): 93-96. Uppsala, Sweden 2006. ISSN 0013-886x.

Records are given for some rare or interesting species of ants in Sweden. These include: *Myrmica gallieni* Bondr., *M. microrubra* Seifert, *M. specioides* Bondr., *Solenopsis fugax* (Latr.), *Myrmecina graminicola* (Latr.), *Leptothorax corticalis* (Schenck), *L. interruptus* (Schenck), *L. affinis* Mayr, *L. nylanderi* (Först.), *Anergates atratulus* (Schenck), *Lasius carniolicus* (Mayr), *L. mixtus* (Nyl.), *L. paralienus* Seifert and *Polyergus rufescens* Latr.

Högmo, O., Stationsvägen 26, S-241 95 Billinge, Sweden.

I denna artikel presenteras fynd av ett antal intressanta myrarter som jag har gjort under åren 1976-2004. Under denna tidsperiod samlade jag myror i Sverige, framför allt i Skåne och på Gotland. Insamlingen skedde alltid med vanligt sök på lämpliga ställen, inga fällor har använts. Ibland har en exhaustor varit till hjälp. I de flesta fallen rör det sig om nya landskapsfynd, annars är det något annat av intresse som föranleder rapporteringen. Rödlistekategoriseringen följer Gärdenfors (2005).

Myrmica gallieni Bondr. strandrödmyra Bl: Kristianopel, Olsäng, strandäng (RN 62305/15104), 2.VIII.93. Ny för Bl. Denna intressanta art återfinns oftast på fuktiga eller ibland riktigt blöta lokaler. Samhällena har en god förmåga att klara svängningar i vattenståndet, och invånarna kan till och med flytta tillfälligt om en översvämning skulle ske. När faran är över kan boet tas i besittning på nytt.

Hans Lohmander hittade arten först i Sverige, 1934 i Hörsne på Gotland (Collingwood 1979), men där har jag inte lyckats återfinna den. På senare år har den bara rapporterats från Ög. Tåkern och Sk. Revinge (Per Douwes, muntl.). Lokalen i Olsäng utgörs av betade strandnära ängar.

Myrmica microrubra Seifert mindre trädgårdsrödmyra (DD på rödlistan; Gärdenfors 2005) Sk: Allerum, Cristinelund (RN 62263/13016), 16.VIII.89; Södra Sandby, Fågelsångsdalen (RN 61791/13443), 9.V.82; Go: Boge, Vike museigård, markväg (RN 63945/16771), 27.VI.91, Vg: Lyrestad, Sjötorps gästhamn (RN 6825/1394), 21.VII.91. Ny för Go och Vg. Rödlisteklassningen visar att statusen för denna art är dåligt känd i Sverige, och den är tidigare bara känd från Sk, Löderup (Douwes 1983) och Öland. De fynd som presenteras här visar att arten tycks ha en vid utbredning i landets södra del. Eftersom den lever som socialparasit hos *M. rubra* L. trädgårdsrödmyran och dessutom oftast helt saknar arbetarkast är den inte så lätt att registrera. Samtliga dessa nya fynd utgörs av vingade ensamma honor och djuren är således förmodligen tagna i samband med svärmning.

Myrmica specioides Bondr. sydlig rödmyra (NT) Sk: Viken, S byn, strandhed (RN 62279/13000), 7.VIII.88; Allerum, Domsten, strandhed (RN 62265/13005), 24.VII.97; Västra Karup, Rammsjöstrand, stenig mark med enar vid havet (RN 62552/13063), 7.VII.97; Åhus, Yngsjöstrand, strandhed (RN 61942/14022), 19.VI.97. Ny för Sk. Denna värmeälskande art hittades i Sverige först av Per Douwes i Bl. Häl-

Utsikt över Färsviken på sydöstra Gotland. På andra sidan syns Grogarnsberget. Nedanför klinten finns en av Gotlands förnämligaste myrlokaler. Vid ett besök 22 juni 1998 noterades här 18 arter.

A view towards Grogarnsberget on Gotland, Sweden. This locality is very rich in ant species, the most interesting of them are mentioned in the text.

levik (Douwes 1983). Gemensamt för fyndlokalerna är att de utgörs av torra sandiga strandhedar, bevuxna endast av mossor och lavar och ett fåtal lågvuxna örter. Bona hittas under stenar och de brukar inte vara försedda med någon solfångande jordkonstruktion ovanför ingångshålet. På lokalen utanför Viken observerades hur arbetare av arten smög på, och infångade, arbetare av gul tuvmyra (*Lasius flavus* L.). Enligt Seifert (1996) är *Lasius*-arbetare en viktig födokälla för den sydliga rödmyran.

Solenopsis fugax (Latr.) tjuvmyra (EN) Go: Eksta, Lilla Karlsö, Suderslätu (RN 63558/16363), 30.VI.91. Denna lilla tjuvmyran, som lever på att stjäla avkomma ur andra myrarters bon, tycks numera bara finnas kvar på Lilla Karlsö. Där hittades den under stenar på den södra, flacka delen av ön.

Myrmecina graminicola (Latr.) trögmyra (NT) Go: Hejdeby, Hejdebyhällarna, 4 km VNV kyrkan, öppen hällmark med mycket sten (RN 63932/16535), 19.VI.87; Fleringe, Bläse kalkbruk, öppen hällmark med mycket sten (RN 64232/16801), 17.VI.91; Endre, Allekvia tingshus, öppen hällmark med mycket sten (RN 63908/16566), 25.VI.91; Östergarn, Grogarnsberget, under stenar vid klintens fot (RN 63726/16855), 22.VI.98; Östergarn, Rodarve, 1.3 km N byn, öppen hällmark med mycket sten (RN 63693/16862), 18.VI.98. Arten tycks inte vara ovanlig på Gotland, och bör kanske så småningom avföras från rödlistan. Men den är svår att hitta. Arbetarna ser ut som lite knubbiga och långsamma exemplar av grästorvmyran *Tetramorium caespitum* L. som är mycket vanligt förekommande på torra marker på Gotland. Men de uppträder oftast ensamma (vilket inte *Tetramorium*-arbetare brukar göra). När myror-

na störs rullar de ihop sig till en boll och spelar döda (det gäller inte heller för grästorvmyran). Trögmyrans samhällen är små, de har bara en drottning, och de är belägna under stenar, ibland djupt ner i marken. Trögmyran tycks på Gotland föredra lokaler med mycket stenskravel och sparsam vegetation, till exempel på platser som har varit stenbrott. Enligt Masuko (1994) lever en annan underart av *M. graminicola* i Japan enbart av pansarkvalster. Kanske är det på liknande sätt i Sverige. Det skulle kunna förklara artens sävliga uppträdande eftersom bytet inte heller har särskilt bråttom.

Leptothorax corticalis (Schenck) barksmalmyra Sm: Ålem, Strömsrum, enstaka arbetare på liggande murken trädstam i beteshage (RN 63119/15376), 10.VI.00. Ny för Sm. Detta är första fyndet för Småland. Då arten håller till uppe i träd kan den vara svår att upptäcka. Erfarenheter från Östergötland visar att *corticalis* därför kan vara lättast att hitta med hjälp av fällor uppe i grenverket (Bengt Andersson muntl.).

Leptothorax interruptus (Schenck) hedsmalmyra (NT) Go: Hörsne, 3 km N kyrkan, Baraberget, bo under sten i torr gräsmark (RN 63878/16675), 17.VI.86; Sproge, Kvarnåkershamn (RN 63464/16416), 27.VII.96: Gammelgarn, Sandviken, bo under grästuva på strandhed (RN 63677/16835), 19.VI.98. Denna gotländska specialitet hittas mest på öppna strandhedar vid havet. Det är vår minsta *Leptothorax*-art. De små bona är ofta belägna bland rötterna under grästuvor, till exempel av borsttåtel (*Corynephorus canescens*). Så var det i Sandviken, där det fanns en helt liten kammare strax under markytan innehållande en drottning med sina arbetare. Förutom Baralokalen finns det även äldre fynduppgifter från olika grustag i det inre av ön (Hans Lohmander).

Leptothorax affinis Mayr kvistsmalmyra (NT) Go: Östergarn, Katthammarsvik, bo i upprättstående torra grenar av brakved och getapel (RN 63724/16838), 2.VIII.96; Östergarn, Grogarnsberget (RN 63726/16855), bo i upprättstående torr stam av hagtorn, 22.VI.98. Ny för Go. Arten som sedan tidigare varit känd från Öland (Andersson & Douwes 1989), finns alltså även på Gotland. De två gotländska lokalerna ligger nära varandra. På lokalen i Katthammarsvik insamlades puppor som senare kläcktes till könsdjur.

Leptothorax nylanderi (Först.) skogssmalmyra Go: Östergarn, Grogarnsberget (RN 63726/16855), en arbetare under en sten. Skogssmalmyran tycks vara ovanlig på Gotland, vilket kan tyckas lite egendomligt med tanke på att den trivs på finare lövskogslokaler. Såvitt jag vet är den enda tidigare noteringen i modern tid ett litet bo vid Lummelundagrottorna norr om Visby (Per Douwes, muntl.). Äldre fynd (1950-talet) är från Gotska Sandön, inte från huvudön.

Anergates atratulus (Schenck) gökmyra. Go: Endre, Allekvia tingshus, öppen hällmark med mycket stenskravel (RN 63908/16566), 20.VI.91; Östergarn, Grogarnsberget, under stenar vid klintens fot (RN 63726/16855), 22.VI.98. Denna intressanta parasitiska art lever i bon av grästorvmyran *Tetramorium caespitum*, med vars hjälp den föder upp sin avkomma (se Högmo 1984). Arten saknar arbetare. Hanarna är vinglösa och svagt pigmenterade. Könsdjuren parar sig i boet varefter honorna flyger iväg för att infiltrera nya bon.

Enligt Collingwood (1979) finns det bara en *Anergates*-drottning i varje bo, en uppgift som motsäges av fynden här, liksom av Seifert (1996). I Allekvia var det två drottningar i boet, vid Grogarnsberget tre.

Lasius carniolicus (Mayr) citronjordmyra (NT) Go: Hejdeby, Hejdebyhällarna, 4 km VNV kyrkan, öppen hällmark med mycket sten (RN 63932/16535), 9.VII.86; Hörsne, 3 km N kyrkan, Baraberget, stenig gräsmark, 17.VI.86; Tofta, skjutfältet (RN 63827/16405), öppen stenig gräsmark, 23.VII.88; Östergarn, Grogarnsberget, under stenar vid klintens fot (RN 63726/16855), 22.VI.98. Ny för Go. Den gula citronjordmyran kan i fält identifieras såsom varande en art med jämnstora arbetare vilka, speciellt när de irriteras, avger en karakteristisk doft av citron. På Tofta-lokalen insamlades vingade könsdjur i ett bo under en sten. Drottningarna är små och har långa vingar. Som luftplankton kan de därigenom spridas långt med vindarna. De startar nya kolonier genom att ta över andra arters bon, i huvudsak av *L. flavus*.

Lasius mixtus (Nyl.) korthårig jordmyra Sk: Allerum, Cristinelunds herrgård, på gräs i lövskogsbryn (RN 62265/13013), 9.X.76; Helsingborg, hamnpiren (RN 62171/13057), 13.IX.98; Dalby, fälad med enar (RN 61740/13476),

24.IV.99; Höör, Ullstorp, kalhygge (RN 62081/13592), 2.XI.99; Billinge, lövskogsbryn (RN 62048/13459), 19.X.04. Detta är troligen inte någon sällsynt art, men den är svårfunnen. I likhet med de andra gula *Lasius*-arterna skyr den ljuset. Dessutom är bona ofta belägna djupt nere i marken, under stora stenar. Fyndet utanför Dalby var av just den karaktären. I de andra fallen var det i samband med parningsflykten som fynden gjordes. Utanför Viken upptäcktes till exempel en stor mängd vingade könsdjur på vegetationen i en gräsig slänt. Vid Billinge var det ett stort antal könsdjur som i mildvädret kommit upp och satt under vissna blad och nedfallna grenar.

Den sena tidpunkten för Höör-fyndet, november, påminner om artens intressanta fortplantningsstrategi. De befruktade honorna tränger in hos en värdart (*L. niger*) och övertar dess samhälle. Eftersom *mixtus*-honan är köldtåligare än värdarten kan den genomföra inträngandet i det främmande boet sent på säsongen. Invånarna skulle då vara försvagade av kylan och chansen för ett framgångsrikt övertagande av boet blir större (Seifert 1996).

Lasius paralienus Seifert kalkjordmyra Go: Eksta, Stora Karlsö, öppen hällmark (RN 63533/16302), 28.VII.88; Endre, Allekvia tingshus, öppen hällmark med mycket stenskravel (RN 63908/16566), 27.VI.95; Östergarn, Herrvik, gräsig sluttning ovanför samhället (RN 63710/16865), 1.VIII.96; Garde, Digerrojr, Gålrum, under stenar på gräsmark (RN 63596/16717), 24.VI.98. Ny för Go. Fyndet på Stora Karlsö har publicerats tidigare under namnet *Lasius alienus* (Först.) (Högmo 1988). Arten kan sägas vara tämligen nyupptäckt i Sverige, eftersom den tidigare ingick i *L. alienus*. Den finns också på Öland, och verkar vara en art som föredrar torra kalkrika marker (Seifert 1996).

Polyergus rufescens Latr. amazonmyra. (CR) Ög: Tåby, Göta kanal, Mems slott, gräsig sluttning (RN), 25.VII.91. Ny för Ög. Den märkliga amazonmyran har för vana att företa plundringståg in i andra myrarters bon. Där nedkämpas eventuellt motstånd varefter avkomma stjäls och bärs hem. De sålunda adopterade arbetarna fungerar sedan som en sorts slavar i amazonmyrans bo. Då amazonerna med sina för strid specialiserade käkar inte ens kan äta själv måste nya plundringar emellanåt genomföras för att förnya slavbeståndet.

I detta fallet upptäcktes ett stort antal *Polyergus*-arbetare i ett uttorkat dike. Att döma av deras rastlösa beteende var de just i färd med en slavraid.

Litteratur

Andersson B., & Douwes, P. 1989. Myran *Leptothorax affinis* funnen på Öland - ny för Nordeuropa. – Ent. Tidskr. 110:173.

Collingwood, C.A. 1979. The Formicidae (Hymenoptera) of Fennoscandia and Denmark.– Fauna Ent. Scand.8.

Douwes, P. 1983. Fynd av myror i Sverige. – Ent. Tidskr. 104:37-38.

Gärdenfors, U. (red.) 2005. Rödlistade arter i Sverige 2005 – The 2005 Red List of Swedish Species. – Artdatabanken, SLU. Uppsala.

Högmo, O. 1984. *Anergates atratulus* (Schenck) - den märkliga parasitmyran. (Hym., Formicidae). – Fauna och Flora 79:108-112.

Högmo, O. 1988. Myror på Stora Karlsö (Hym., Formicidae). – Fazett 1: 11-12.

Masuko, K. 1994. Specialized predation on oribatid mites by two species of the ant genus *Myrmecina* (Hymenoptera: Formicidae). – Psyche 101:159-173.

Seifert, B. 1996. Ameisen beobachten, bestimmen. – Naturbuch Verlag. Augsburg.